

Skąd się wziął zajaczek wielkanocny?

Święta Wielkanocne są jednym z najważniejszych świąt chrześcijańskich. Upamiętniają zmartwychwstanie Chrystusa. Niebawem wielu Polaków zasiądzie przy tradycyjnym wielkanocnym stole, gdzie w rodzinnym gronie spożyją świąteczne śniadanie. Jednak niewielu z nich zdaje sobie sprawę, że większość obrzędów oraz zwyczajów wielkanocnych wywodzi się jeszcze z czasów pogańskich.

Czas Świąt Wielkanocnych przypada na czas świąt wiosennych. Równonoc wiosenna od czasów pogańskich była symbolem zwycięstwa życia nad śmiercią, dobra nad złem. W chrześcijaństwie ma podobny wymiar- zwycięstwa Chrystusa nad szatanem, zmartwychwstania i życia wiecznego nad śmiercią.

W starożytnej Babilonii ważny był kult bogini Isztar. w mitologii mezopotamskiej była ona boginią wojny i miłości. Jej kult rozpowszechnił się szeroko na całym obszarze starożytnego Bliskiego Wschodu. W Kanaanie, zwłaszcza na obszarze późniejszej Syrii i Fenicji, czczona była jako Asztarte – bogini miłości, płodności i wojny. To właśnie jej kult rozpowszechnił się wśród Izraelitów, i to z nim walczyli kapłani i prorocy hebrajskiego Jahwe.

Królowa Nocy – starobabilońska plaketka przedstawiająca prawdopodobnie boginię Isztar.

Znajduje się w londyńskim British Museum, fot. wikimedia commons

Wśród Babilończyków, jajo było świętym symbolem. Wierzyli oni bowiem w starą legendę o jajach nadzwyczajnej wielkości, które spadło z księżyca do rzeki Eufrat. Według starożytnego mitu mężem bogini Isztar był bóg-pasterz Tammuz. Pewnego dnia został on zabity przez dziką. Isztar ogłosiła, że okres czterdziestu dni będzie czasem smutku każdego roku przed rocznicą śmierci Tammuza. W tym czasie nie wolno było spożywać mięsa. Z kolei na przełomie marca i kwietnia obchodzono co roku powrót-zmartwychwstanie Tammuza.

W świecie antycznym Grecji na czas równonocy przypadała śmierć Adonisa, kochanka Afrodyty, który zginął rozszarpany przez dziką. Zrozpaczona bogini wyślagała u Zeusa by mógł wiosną powracać na ziemię. Ku czci Adonisa obchodzono tygodniowe święto Adonie, a jego obchody, rozłożone w dniach na czas śmierci, opłakiwania i

zmarłychwstania, zdają się być pierwowzorem obchodów Świąt Wielkanocnych. Jednym z symboli Adonii były „ogródki Adonisa”. Były to naczynia, w których wysiewano rośliny o szybkiej vegetacji. Z nich wywodzi się wielkanocny zwyczaj wysiewania owsa czy rzeżuchy, w które wstawia się paschalnego baranka (ostrzyżonego baranka)- symbol poświęcenia Chrystusa.

U Słowian w okresie równonocy wiosennej świętowano Jare Gody zwane też Jarym Świętem. Były jednym z najważniejszych wydarzeń dla Słowian, trwającym kilka dni. Jego celem było pożegnanie i przepędzenie resztek zimy oraz powitanie nadchodzącej wiosny niosącej nowe życie, a także zapewnienie sobie urodzaju w nowym roku vegetacyjnym.

Nierozzerwalnie związany z tym świętem jest zwyczaj topienia Marzanny, która symbolizowała zimę. Jej pożegnanie miało zapowiadać zwycięstwo witalnych sił słońca nad mrokiem zimy, dając tym samym początek wiosnie, momentowi, w którym przyroda budzi się do życia.

Na zachodzie Europy święto równonocy nazywano Ostern, lub Easter (skojarzenie od wschód, w sensie wschodu światła po mrokach nocy). Choć etymologię tej ostatniej nazwy przypisuje się również imieniu Eostre (Ostara), anglosaskiej i starogermańskiej bogini wiosny, świtu i płodności, władającej jednocześnie światem zmarłych. Legenda opowiada, że Ostara znalazła w śniegu rannego ptaka. Aby pomóc mu przetrwać zimę, zmieniła go w zająca.

Hare – zając bogini Eostre, źródło: pinterest

Transformacja nie w pełni się udała. Zającowi pozostała tęsknota za lataniem i zdolność znoszenia jajek, ale zdołał przeżyć zimę i z wdzięczności za ocalone życie ozdobił zniesione jajka, malując je na kolorowo i złożył bogini w ofierze. Bogini odwzajemniła się obdarowując go niezwykłą szybkością by nie tęsknił za skrzydłami, a zdolność znoszenia jajek ograniczyła. Od tej pory zając znosi jajka tylko raz do roku, w wigilię pierwszej pełni księżyca po wiosennym przesileniu, ale za to kolorowe.

Wizerunek Ęstre autorstwa Johanna Gehrtsa z 1884 roku, Źródło: [wikimedia commons](#)

W dniach święta Ostary pomalowane kolorowym barwnikiem jajka ofiarowywano sobie z życzeniami pomyślności. Jajko było też darem ofiarnym dla zmarłych, a zwyczaj ich barwienia wywodzi się ze starożytności. Wiosenne święta od zawsze kojarzyły się z nowym życiem i przesiąknięte kultem płodności w obrządkach zawierały jego elementy. Wyrażały radość życia doczesnego, jego żywiołowość i biologiczny wymiar.

Chrześcijańska Wielkanoc i Zmartwychwstanie Jezusa

Początkowo pierwsi chrześcijanie nie obchodzili Wielkanocy, uznając ją za święto pogańskie. Kościół Katolicki w ramach chrystianizacji zaadaptował wiele zwyczajów, m.in. skojarzył jajko ze zmartwychwstałym Jezusem. A pierwotna symbolika jajka wiązała się z kultem płodności: budzeniem się przyrody i powstawaniem nowego życia.

Jednak termin obchodzenia Wielkanocy był i jest jeszcze niekiedy tematem trudnym. Dopiero podczas soboru nicejskiego w 325 roku ustalono, że będzie się ją obchodzić w pierwszą niedzielę po pierwszej wiosennej pełni Księżyca. Ta skomplikowana zasada jest w istocie przełożeniem na solarny w swej naturze kalendarz juliański konkretnej daty 14 nisan z religijnego kalendarza hebrajskiego, który jest kalendarzem lunarno-solarnym. Data 14 nisan wyznacza w kalendarzu hebrajskim początek święta Paschy, wokół którego działy się wydarzenia zbawcze.

Wielkanoc jest więc świętem ruchomym: może wypaść najwcześniej 22 marca, zaś najpóźniej 25 kwietnia. Z datą Wielkanocy powiązany jest termin większości ruchomych świąt ogólnochrześcijańskich i katolickich, m.in.: Środa Popielcowa, wielki post, Triduum Paschalne, Wniebowstąpienie Pańskie, Zesłanie Ducha Świętego, Boże Ciało i inne. Po wprowadzeniu kalendarza gregoriańskiego znów pojawiły się odmienności: w prawosławiu Wielkanoc obchodzi się bowiem zgodnie z kalendarzem juliańskim.

W kościołach zachodnich Wielkanoc przypada w pierwszą niedzielę po pierwszej wiosennej pełni Księżyca (tzw. paschalna pełnia Księżyca), przypadającej po 21 marca. Oznacza to, że Wielkanoc wypada pomiędzy 22 marca a 25 kwietnia (włącznie). Daty kościelnej pełni Księżyca zostały wyznaczone i stabelaryzowane w czasie Soboru Nicejskiego w 325 roku n.e. Kościelna pełnia Księżyca różni się od astronomicznej.

Wybór akurat tej pory roku na świętowanie nie jest przypadkowy. Wiosenne odradzanie się przyrody, budzenie się do życia roślin i zwierząt, a przede wszystkim związane z tym święta pogańskie, żegnające śmierć i oddające cześć życiu to doskonały okres, by wkomponować śmierć i zmartwychwstanie Jezusa.

Symbolika Wielkiej Nocy oczywiście jest chrześcijańska, ale w swojej istocie nawiązuje do pogańskich i dawnych słowiańskich, prastarych wierzeń i praktyk. To przede wszystkim symbole związane ze śmiercią i odradzaniem się. Początkowo hierarchowie kościelni przeciwstawiali się włączaniu przedchrześcijańskich wierzeń, ale przyzwyczajenie do prastarych obrzędów było tak wielkie, że w końcu zaniechano walki i włączono pogańskie symbole w obyczaj świętowania Wielkanocy. Są to między innymi święconka, śniadanie wielkanocne, dzielenie się jajkiem, pisanki, czy śmigus dyngus. Malowanie jajek to oddawanie czci prastłowiańskiemu symbolowi życia, płodności i magicznej siły vitalnej. Pisanka była szczególnym atrybutem obrzędów magicznych, mogących zapewnić zdrowie i siłę zarówno domownikom jak i zwierzętom gospodarczym.

Artykuł inspirowany stroną internetową, na której możecie poczytać o wielu ciekawostkach z historii <https://historiamniejznanaizapomniana.wordpress.com/>